

Tác động của nền công nghiệp cơ khí xã hội chủ nghĩa đối với đời sống xã hội nông thôn Cộng hòa Dân chủ Đức.

KURT KAMBACH

Cùng với sự phát triển từng bước theo phương pháp sản xuất công nghiệp hóa bằng con đường liên hợp giai cấp nông dân tập thể, ở Cộng hòa Dân chủ Đức bắt đầu một giai đoạn mới trong công cuộc xây dựng xã hội xã hội chủ nghĩa phát triển.

Đặc trưng cho sản xuất công nghiệp hóa trong nông nghiệp là nền sản xuất hàng loạt một sản phẩm nào đó trong những đơn vị sản xuất chuyên biệt và những xí nghiệp thường gắn chặt với sự liên tục cao độ của việc sản xuất (cũng như là với các quá trình sản xuất và lao động riêng rẽ) và với sự ổn định của các kết quả sản xuất. Sản xuất công nghiệp hóa trong nền nông nghiệp xã hội chủ nghĩa được biểu hiện rõ rệt bởi sự phân chia lao động trong và giữa các xí nghiệp cũng như mức độ cao của sự tập trung và chuyên môn hóa. Và như vậy dẫn đến những biến đổi cơ bản trong tính chất và nội dung của lao động. Sự phụ thuộc vào nhau trong lao động và cùng với nó là trách nhiệm đối với nhau trong lao động ngày càng lớn. Trong mối quan hệ này, lao động nông nghiệp ngày càng mang tính chất một lao động xã hội hóa, trong đó những người nông dân tập thể phát triển được những quan hệ xã hội, nâng cao tính tổ chức xã hội và tinh thần trách nhiệm của họ hơn. Như vậy, việc sản xuất trồng trọt và chăn nuôi theo mô hình sản xuất lớn công nghiệp mang đến cho các đơn vị sản xuất hợp tác xã và giai cấp nông dân tập thể một bước phát triển mới về chất lượng. Những thay đổi về tính chất của lao động và nâng cao nghề nghiệp dẫn đến những biến đổi cơ cấu xã hội trong giai cấp nông dân tập thể. Trước hết là sự hình thành một kiểu người sản xuất mới: công nhân điều khiển máy móc trong sản xuất trồng trọt và chăn nuôi (ví dụ như: lái máy kéo, kỹ thuật viên trồng trọt, người vắt sữa, nhân viên thú y...). Đây là một quá trình phức tạp và khác biệt. Những kiểu người sản xuất mới này phần lớn trước hết là những nông dân tập thể và công nhân đã làm việc từ lâu nay và sau khi trải qua nhưng lớp nâng cao nghề nghiệp mà thích ứng được với đòi hỏi của nền sản xuất công nghiệp hóa này. Ngoài ra, phần còn lại là những thanh niên đã tốt nghiệp hệ đào tạo hiện đại về các nghề nghiệp khác nhau trong sản xuất nông nghiệp. Những người sản xuất mới này phải vừa có ý thức chính trị cao, vừa có trình độ nghề nghiệp, vừa có những khả năng sử dụng nhiều chuyên môn (chẳng hạn như: một kỹ thuật viên trồng trọt phải có khả năng chuyên môn cả về hóa nông nghiệp, về kỹ thuật, về kỹ thuật nông nghiệp và về kinh tế). Việc tiếp tục nâng cao chuyên môn cho những kiểu người sản xuất mới, việc sử dụng những khả năng đào tạo

sẵn có của chủ nghĩa xã hội nhằm luôn củng cố và phát triển hiểu biết và khả năng là những nhân tố quan trọng cho sự phát triển của giai cấp nông dân tập thể.

Ngoài ra, xét về cơ cấu bên trong giai cấp, những nông dân tập thể còn khác biệt nhau bởi nội dung công việc của họ. Mức khác biệt của sự phát triển tính chất và nội dung công việc là một nguyên nhân và tiêu chí quan trọng cho cơ cấu xã hội trong chính giai cấp nông dân tập thể. Sự phân chia theo các nhóm khác nhau này trước hết bởi mức độ khác nhau của sự cơ khí hóa, chuyên môn hóa công việc và của những đòi hỏi khác nhau về khả năng cơ thể và trí tuệ. Nhưng mọi sự phân chia theo những nhóm xã hội thực ra chỉ là tương đối, bởi vì những nhóm này chỉ khác biệt nhau bởi chức năng phân chia lao động cần thiết trong quá trình tái sản xuất, nhưng lại thống nhất với nhau về quyền sở hữu xã hội chủ nghĩa và có cùng những quyền lợi và nhiệm vụ; ngoài ra giới hạn giữa các nhóm này luôn bị phá vỡ. Trong quá trình hình thành nền sản xuất công nghiệp hóa trong nông nghiệp, những yếu tố như thay đổi công việc, làm việc theo ca và không ngừng khai thác khả năng nâng cao chuyên môn đã làm biến đổi không chỉ phương thức lao động, mà còn ảnh hưởng lớn lao đến tình trạng xã hội và những thói quen. Việc phát triển có kế hoạch nhưng quá trình này có tác dụng làm giảm bớt những khác biệt xã hội, đặc biệt là giữa thành thị và nông thôn.

Việc bước vào nền sản xuất công nghiệp hóa trong nông nghiệp là một bước tiến quan trọng cho việc xóa bỏ có kế hoạch những khác biệt cơ bản giữa thành thị và nông thôn về tình trạng phát triển lực lượng sản xuất, trình độ khoa học - kỹ thuật cũng như mức độ xã hội hóa của nền sản xuất, và qua đó sẽ dẫn đến việc xóa bỏ những khác biệt nhiều mặt về điều kiện sống. Trước hết, việc sản xuất lớn bằng máy móc như ở thành phố đã trở thành chủ yếu trong sản xuất nông nghiệp. Điều đó có nghĩa là một phát triển lớn lao về lực lượng sản xuất trong ngành lao động này đã dẫn đến những biến đổi lớn lao về mức sống vật chất và văn hóa của giai cấp nông dân tập thể, hạn chế những khác biệt trong điều kiện lao động và điều kiện sống giữa thành thị và nông thôn.

Sản xuất nông nghiệp theo phương pháp công nghiệp, lao động theo ca kíp đã trở thành tất yếu khách quan để sử dụng một cách hợp lý những công cụ sản xuất nhằm nâng cao hiệu suất lao động và chất lượng sản phẩm cũng như hạ giá thành sản phẩm. Việc thực hiện chế độ ca kíp này đòi hỏi ý thức sẵn sàng của người nông dân tập thể trong tư tưởng và hành động để đáp ứng được với những nhu cầu của xã hội. Nó là con đường cực kỳ quan trọng để sử dụng đúng khả năng lao động xã hội và thay đổi quan hệ giữa thời gian lao động và thời gian tự do. Vì thế, trong việc thực hiện chế độ làm việc này, cần phải chú ý đến những vấn đề sau:

Một là: Làm việc theo ca kíp có ảnh hưởng lớn tới quan hệ giữa thời gian lao động và thời gian tự do. Trong cả hai lĩnh vực trồng trọt và chăn nuôi, vấn đề được đặt ra là sự rút ngắn thời gian lao động và thời gian có liên quan tới lao động (thời gian đi lại, ăn uống, vệ sinh). Vì thế, phải có đầy đủ các biện pháp nhằm đạt được việc tăng thời gian tự do, và phải tổ chức quá trình sản xuất sao cho thời gian lao động được sử dụng hết.

Hai là: Việc phát triển mối quan hệ tập thể trong điều kiện làm việc theo ca là một vấn đề rất quan trọng, nó đòi hỏi ở mỗi thành viên ý thức trách nhiệm đối với tập thể, xí nghiệp và xã hội. Việc tham gia của các thành viên vào việc kế hoạch hoá và quản lý cần được đảm bảo và những điều kiện cho việc sử dụng tập thể thời gian rỗi cần phải được hình thành.

Ba là: Việc lao động theo ca chẳng những làm biến đổi điều kiện lao động, mà nó còn làm thay đổi cơ bản cuộc sống gia đình và lối sống của người nông dân tập thể. Vì vậy, trong khi tổ chức và thực hiện chế độ làm ca, cần phải chú trọng tới nhu cầu gia đình, cá nhân và xã hội.

Sự thay đổi trong quan hệ giữa thời gian lao động và thời gian tự do là sự cải thiện điều kiện sống nhằm nâng cao mức sống vật chất và văn hóa. Sự liên tục trong quá trình lao động và làm việc theo ca trong sản xuất theo phương pháp công nghiệp mang lại cho các nông trang viên nhiều thời gian tự do hơn. Thay thế cho thời gian nghỉ ngơi một cách thụ động là nhu cầu hoạt động cân bằng bởi thể thao và văn hóa. Cùng với sự nâng cao trình độ học vấn và hoạt động xã hội là những đòi hỏi ngày càng mạnh mẽ về thông tin và văn hóa. Thu nhập đảm bảo của lao động hợp tác xã và nhu cầu văn hóa đòi hỏi một lượng lớn các sản phẩm phục vụ cho hoạt động trong thời gian tự do (máy quay đĩa, chụp ảnh, thu băng...). Nhu cầu về đi nghỉ phép xa ngày càng lớn; nhu cầu về ô tô cũng rất lớn, vì nó gắn liền với việc nghỉ ngơi cuối tuần trong các khu nghỉ ngơi gần nhà ở.

Việc sản xuất nông nghiệp theo phương pháp công nghiệp đã tạo điều kiện vật chất cho việc thỏa mãn ngày càng tốt những nhu cầu vật chất và văn hóa của người nông dân, nhưng ngược lại, sự phát triển đời sống văn hóa tinh thần ở nông thôn đóng góp rất quan trọng vào việc thực hiện quá trình đó. Trong việc xây dựng cuộc sống văn hóa ở các vùng nông thôn, các câu lạc bộ của xã có rất nhiều cố gắng thỏa mãn các nhu cầu văn hóa qua những hoạt động và tiếp xúc với nghệ thuật thích hợp với khả năng địa phương: những hội truyền thống, hội làng xã hội chủ nghĩa. Ngoài ra, các thư viện, các buổi biểu diễn nghệ thuật, chiếu phim và nhất là các câu lạc bộ thanh niên đóng vai trò rất quan trọng trong cuộc sống văn hóa ở nông thôn. Ngoài ra nữa, những hoạt động của các đoàn nghệ thuật quần chúng cũng chiếm một vị trí rất quan trọng. Trong việc thỏa mãn những nhu cầu văn hóa: tinh thần ngày càng lớn của nông dân, mối liên hệ thành thị và nông thôn ngày một tăng, vì các thành phố trở thành trung tâm của nền văn hóa xã hội chủ nghĩa và có vai trò quan trọng trong việc thỏa mãn những nhu cầu văn hóa của nhân dân các vùng nông thôn.

Sự phát triển tiếp tục của ý thức xã hội chủ nghĩa, sự hình thành và phát triển những tính chất xã hội cơ bản và lối sống xã hội chủ nghĩa của người nông dân tập thể đã thể hiện rõ trong nền sản xuất nông nghiệp theo phương pháp công nghiệp.

Những tiến bộ lịch sử trong sự phát triển ý thức xã hội chủ nghĩa là điều kiện quan trọng cho quá trình sản xuất công nghiệp hóa trong nông nghiệp. Chỉ có một nhận thức xã hội chủ nghĩa, một trình độ học vấn và khả năng chuyên môn cao thì mới có thể thực hiện được những tiến bộ khoa học - kỹ thuật trong nông nghiệp. Những kết quả điều tra xã hội học cho thấy người nông dân nhận thức rất rõ sự thiết yếu của việc sản xuất công nghiệp hóa. Đó là điều kiện vô cùng quan trọng trong hành động và giải quyết những nhiệm vụ xã hội chủ nghĩa trong nông nghiệp và cho sự phát triển của giai cấp nông dân tập thể. Trong tư tưởng và hành động của người nông dân, những nhu cầu xã hội ngày càng chiếm vị trí quan trọng, ý thức của họ được thể hiện ở cách nhìn nhận về lao động theo ca, trách nhiệm kinh tế cao hơn, có mối quan hệ chặt chẽ hơn với tập thể, giữ vững kỷ luật lao động bên cạnh khả năng làm cho kỹ thuật. Với sự biến đổi của điều kiện lao động trong quá trình công nghiệp hoá sản xuất nông nghiệp, quan niệm về lao động xã hội chủ nghĩa của người nông dân tập thể tiếp tục được phát triển, trong

đó sự quan tâm về vật chất của cá nhân là một khía cạnh rất quan trọng trong tổng thể những động cơ, động lực xã hội. Sự quan tâm vật chất này không phải chỉ dừng ở mức thu nhập cá nhân, mà còn là nâng cao chất lượng và hiệu suất lao động bằng các phương pháp sản xuất công nghiệp, việc tổ chức lao động hợp lý và khoa học cũng như tăng cường sở hữu xã hội chủ nghĩa bằng việc tăng vốn tích lũy. Việc quan tâm vật chất gắn liền và hòa nhập với những khuyến khích đạo đức trong quan niệm xã hội chủ nghĩa về lao động. Theo các cuộc điều tra xã hội học, mục tiêu về thu nhập tốt không phải là động cơ duy nhất cho lao động tốt, mà nó gắn liền với ý thức trách nhiệm về tập thể hợp tác xã, về xã hội. Ý thức xã hội chủ nghĩa ngày càng lớn mạnh ở người nông dân một mặt dẫn tới sự nhìn nhận cao hơn của xã hội đối với vị trí xã hội của mỗi người và tập thể nông dân xã hội chủ nghĩa; mặt khác, những nhìn nhận chính trị - tư tưởng và đạo đức trong quan niệm xã hội chủ nghĩa về lao động ngày càng có ý nghĩa to lớn.

Một trong những bước phát triển quan trọng về nhân cách và ý thức xã hội chủ nghĩa của người nông dân tập thể là sự hình thành và phát triển phương thức tư tưởng và hành động tập thể chủ nghĩa. Sự chuyên môn hóa và liên hợp giữa các tập thể sản xuất công nghiệp hóa đã tạo cơ sở vật chất cho sự phát triển tinh thần làm chủ tập thể trong các mối quan hệ xã hội, trong suy nghĩ và hành động của mỗi thành viên; nó không chỉ nâng cao trách nhiệm của mỗi người đối với tập thể và xã hội mà cả trách nhiệm xã hội đối với mỗi thành viên của tập thể. Trên cơ sở những kế hoạch cụ thể và tổng kết, kiểm tra thì sự phát triển ý thức trách nhiệm của mỗi thành viên cho việc giải quyết những nhiệm vụ của tập thể là một việc rất cần thiết.

Những đòi hỏi, nhu cầu mới về phương thức suy nghĩ và ứng xử tập thể chủ nghĩa của mỗi người nông dân tập thể không phải chỉ nảy sinh từ những nhu cầu làm chủ quá trình sản xuất công nghiệp hóa trong nông nghiệp, mà trước hết từ những đòi hỏi của việc xây dựng xã hội xã hội chủ nghĩa phát triển và hệ thống các nước xã hội chủ nghĩa trong cuộc đấu tranh với chủ nghĩa đế quốc.

Quá trình công nghiệp hóa trong sản xuất nông nghiệp đã làm biến đổi cơ bản những điều kiện lao động và điều kiện sống ở nông thôn, vị trí và trách nhiệm của tập thể hợp tác xã đối với xã hội. Nó có ý nghĩa lớn lao trong việc xã hội hóa công cụ sản xuất và là một bước tiến mới trong mối quan hệ sản xuất của người nông dân. Cùng với quá trình này, giai cấp nông dân tập thể ngày càng lớn mạnh về chất lượng trong nhận thức cũng như trách nhiệm, và nhờ đó mà ngày một xóa bỏ được những khác biệt xã hội đối với các giai tầng khác trong xã hội.

Trích trong: *Nông dân tập thể - hôm qua - hôm nay - ngày mai* của tập thể tác giả, Kurt Krambach chủ biên.